

**ТКАЧ Д.І.,
кандидат історичних
наук, доцент,
віце-президент**

*Міжрегіональна
академія управління
персоналом*

ПРОЦЕС ІНТЕГРАЦІЇ УГОРЩИНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Європейська інтеграція – це магістральний напрям розвитку континенту, який визначає як ситуацію в самій Європі в третьому тисячолітті, так і її місце у світі. Від часу свого заснування у 1957 р. Європейський Союз поступово перетворився на один із найпотужніших фінансово-економічних і політичних центрів світу, ключовий компонент новостворюваної архітектури європейської безпеки, ядро системи європейських цінностей і стандартів. Європейська інтеграція і членство в Європейському Союзі складають стратегічну мету Угорщини тому, що вони є найкращим способом реалізації національних інтересів – побудови економічно розвинутої й демократичної держави, зміцнення позицій у світовій системі міжнародних відносин.

Сьогодні Європейський Союз займає провідні позиції у світовому господарстві. На його долю припадає 41,4% світового товарного експорту та 39,8% імпорту, 42,8% світового експорту та 41,9% імпорту послуг. Тому для будь-якої країни співробітництво з Євро-

пейським Союзом означає можливість отримати істотні економічні здобутки, які, зрештою, сприятимуть економічному зростанню та підвищенню життєвого рівня населення. При цьому слід зазначити, що таке співробітництво вигідне всім сторонам.

Європейський союз, зберігаючи просторову динаміку інтеграції, планує в найближчі роки розширити кількість своїх членів з 15 до 26 за рахунок держав Центральної та Східної Європи й Прибалтики, таким чином ЄС на початку нового століття вступає в новий, безпрецедентний етап свого розвитку. Таку подію, враховуючи нові геополітичні фактори по значимості можна порівняти зі створенням в 1957 році Загального ринку.

ЄС, перетворюючись у найбільший у світі ринок, який налічує більш ніж 500 млн. споживачів розширяє свій ресурсний потенціал, зокрема територію – на 34%, населення – на 29%”¹.

У новому вигляді ЄС, без сумніву ще більше зміцнить свої позиції у Всесвітній Торговельній Організації, Міжнародному Валютному Фонді та НАТО, стане практично єдиним лідером у Європі, щодо формування моделі майбутньої інтеграції та розвитку.

Нормативно-правовою базою для розширення ЄС після набрання чинності став Договір про Європейський Союз (1993 р.), який містить положення (стаття 0), що дозволяє входження в нього будь-якій європейській країні, яка поділяє основні політичні і економічні принципи функціонування Союзу, зокрема, визнання та дотримання основоположних принципів демократії та ринкової економіки².

На даний час про своє бажання вступити в ЄС заявили такі країни як Болгарія, Угорщина, Кіпр, Латвія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Словенія, Чехія та Естонія. Для чого їм необхідно відповідати вимогам так званих “копенгагенських критеріїв”³:

- стабільність функціонування національних інститутів, що забезпечують демократію, верховенство закону, права людини та захист інтересів національних меншин;
- наявність функціонуючої ринкової економіки;
- здатність економіки конкурувати та витримувати тиск ринкових сил усередині Євросоюзу;
- готовність прийняти на себе в повному об’ємі зобов’язання, пов’язані з членством в ЄС.

Однак, за оцінками Комісії Євросоюзу, сьогодні з усіх кандидатів таким критеріям повністю не відповідає жодна держава. Тому ЄС надає країнам – претендентам допомогу, яка полягає в розробці індивідуальної “стратегії приєднання” із виділенням пріоритетів, конкретних дій та термінів їх здійснення, в тому числі в сфері формування ринкової економіки, демократичного правопорядку, вдосконалення органів управління, боротьби зі злочинністю, соціальної та

регіональної політики, політики у ряді ключових галузей господарства (енергетика, транспорт, агробізнес та інші).

У серпні 1990 року ЄС визначився щодо своєї “східної” стратегії, розробка якої пройшла в кілька етапів⁴.

Ця стратегія включає такі елементи:

- Європейські Угоди;
- структурні відносини;
- “Біла книга” про підготовку країн ЦСЄ до участі в єдиному ринку;
- програми ФАРЕ;
- програма партнерства вступу.

Дипломатичні відносини щодо вступу Угорщини до ЄС були встановлені у серпні 1988 року. Їм передували переговори на рівні експертів, які розпочалися в 1986 році. Метою переговорів спочатку було лише укладення торговельної угоди, але під впливом політичних та економічних змін, які відбувалися в той час, Рада Міністрів ЄС на засіданні 25 липня 1988 року значно розширила мандат для переговорів⁵.

Європейський Союз, посиляючись на політичні причини, прагнув того, щоб перша угода нового типу була укладена з Угорщиною, яка йшла в авангарді реформаторських процесів соціалістичного блоку. Такий політичний крок стимулював Угорщину на посилення темпів реформ. В результаті 26 вересня 1988 року саме з Угорщиною була підписана угода нового типу, так званий “договір другого покоління”.

15 лютого 1991 року був підписаний Договір про утворення Вишеградського об’єднання, до якого серед інших країн ЦСЄ ввійшла Угорщина⁶.

У грудні того ж року почалися нові переговори між ЄС та Вишеградською групою з метою укладення Європейських Угод (договори про асоціацію), які були покликані замінити чинні на той час угоди про торговельне та економічне співробітництво. Угоди про асоціацію з державами ЦСЄ мають одну структуру і включають положення про політичне співробітництво, вільний рух товарів, послуг, капіталу та людей, економічне, культурне та фінансове співробітництво. Поступове введення зони вільної торгівлі стало одним із головних досягнень Європейських Угод. Характерним елементом політики Євросоюзу було негайне скасування всіх кількісних обмежень та заходів, а протягом п’яти років – поступове скасування всіх митних ставок щодо торгівлі промисловими товарами.

Європейські Угоди йшли далі попередніх домовленостей, оскільки створювали інституційні рамки політичного діалогу та розповсюджувались майже на всі галузі співробітництва.

16 грудня 1991 року в Брюсселі була підписана Європейська Угода між Угорською Республікою та ЄС, яка вступила в дію після ратифікації Європейським Парламентом, Державними Зборами Угорщини та національними парламентами країн-членів Євросоюзу. Але торговельні й економічні розділи Європейської Угоди набрали чинності вже 1 березня 1992 року на підставі спеціальної перехідної угоди⁷.

Згідно з Європейською Угодою Угорщина почала співробітництво з ЄС по широкому колу питань, зокрема, адаптації свого законодавства до інтеграційного законодавства ЄС, розширення зв'язків у різних галузях економіки, а також у сфері зовнішньої політики і культури.

Правовою основою відносин між ЄС та Угорщиною є не тільки Європейська Угода, а і ряд договорів, які її доповнюють у конкретних галузях співробітництва. Угода має особливе значення тому, що відповідно до рішень Копенгагенського самміту ЄС, Угорщина, яка її підписала офіційно визнається асоційованим партнером та майбутнім кандидатом в повноправні члени Європейського Союзу.

В 1992 році Польща, Чехословаччина та Угорщина трансформували Вишеградську групу в так звану Центральноевропейську Угоду про вільну торгівлю, поставивши за мету перетворити територію країн-учасниць на зону вільної торгівлі розпочинаючи із 2000 року (для Польщі) та 2002 року⁸.

Однак субрегіональна інтеграція країн Вишеградської групи розглядалась ними не як кінцева мета, а лише як перехідний етап, спрямований на подолання спільними зусиллями труднощів становлення ринкової економіки та виходу на критерії ЄС.

7 березня 1994 року в Брюсселі відкрилося засідання Ради Асоціації ЄС, на якому 1 квітня було запропоновано країнам – претендентам (в т.ч. і Угорщині) подати офіційні заяви з проханням прийняти їх у члени ЄС. З цього часу відносини Європейського Союзу з Угорщиною вступили в новий період – безпосередньої підготовки до вступу.

У липні 1989 року на Паризькому самміті сім потужних індустріальних країн світу та Комісія ЄС прийняли рішення надати Угорщині фінансову підтримку в її зусиллях, спрямованих на політичні та економічні реформи. Координація допомоги була доручена Комісії ЄС, а програма, як уже згадувалося вище, отримала назву ФАРЕ.

Початкова програма призначалася для Угорщини, але потім вона була значно розширена і в даний час охоплює Польщу, Албанію, Болгарію, Чехію, Естонію, Латвію, Литву, Румунію, Словаччину та Словенію.

Згідно з програмою ФАРЕ, що спрямована на структурні перетворення економіки, на підтримку змін, необхідних для створення ринкового господарства, у числі пріоритетних секторів фігурують сільське госпо-

дарство, промисловість, енергетика, фінансові послуги, приватизація, сприяння капіталовкладенням, захист довкілля та підготовка кадрів.

У рамках програми ФАРЕ протягом 1990-1994 рр. Угорщині було виділено біля 516 млн. ЕКЮ. Усі приписи ЄС, спрямовані на фінансування програм допомоги Угорщині містяться в рамковій угоді між Комісією ЄС та Угорською Республікою, підписаній 3 вересня 1990 року⁹. Координацію діяльності ФАРЕ в Угорщині здійснює Міжвідомча комісія, секретаріатом якої є Секретаріат по координації допомоги Міністерства міжнародних економічних відносин ЄС.

Оскільки Угода носить преференційований характер, вона й спрямована на створення зони вільної торгівлі між ЄС та Угорщиною. Датою початку вільної торгівлі (крім сільськогосподарських продуктів) у галузі товарообігу договір визначає 31 грудня 2000 року.

Реалізація ідеї зони вільної торгівлі здійснюється асиметрично, тобто ЄС надає пільги із самого початку, а Угорщина надає пільги у відповідь пізніше.

На відміну від загальних положень, обіг деяких "індикативних" товарів регулюється спеціальними протоколами, особливо це стосується текстильних товарів, продукції вугільної, металургійної, сільськогосподарської, рибної продукції. Особливий протокол регулює проблеми проходження товарів та митного співробітництва. Спеціальні преференції захищають інтереси Угорщини щодо платіжного балансу, нових галузей індустрії, а також галузей промисловості, які структурно трансформуються¹⁰.

У сфері сільського господарства договір про асоціацію не передбачає створення зони вільної торгівлі, а передбачає взаємне надання пільг на конкретну номенклатуру продукції обох сторін.

Щодо руху робочої сили, угода про асоціацію приписує поліпшення соціальних умов іноземців, які працюють, та забезпечення їх прав у відносинах із місцевими працедавцями. Зокрема, стає можливим переказ пенсій через кордони. Визначення кількісних параметрів робочої сили передається до компетенції двосторонніх угод між Угорщиною та окремими країнами ЄС на зразок чинної угоди між Угорщиною та ФРН. Щодо цього аспекту, договір визначає так званий національний підхід: до іноземців не дозволяється застосовувати більш жорсткі правила, ніж до жителів країни¹¹.

На даний час сторони продовжують консультації в інтересах подальшого полегшення руху капіталів, плануючи поступове введення в дію правил ЄС про вільний рух капіталів¹².

Договір про асоціацію зафіксував примат правил ЄС щодо регулювання конкуренції. Угорщина буде прагнути скорегувати свої закони відповідно до законодавства ЄС. Поступове наближення зако-

нодавчої бази – це одне з найголовніших умов майбутньої інтеграції Угорщини до ЄС.

У 1995 році угорський уряд прийняв програму правової гармонізації щодо сфер законодавства, визначених у Європейській Угоді. Відповідно до цієї програми Угорщина проводить правову гармонізацію згідно зі своїми міжнародними зобов'язаннями у даній галузі, враховуючи зусилля по наближенню законодавств, які здійснюються і на інших міжнародних форумах (ООН, Рада Європи, ОБСЄ). Перша й найважливіша ініціатива полягала в підготовці “Білої книги”, яка б містила програму наближення законодавства країн ЦСЄ до норм та стандартів ЄС¹³.

“Біла книга” розглядала тільки одну сферу реалізації стратегії підготовки до членства, пов'язану з функціонуванням єдиного європейського ринку. Але саме ця сфера була найважливішою для подальшого розвитку відносин ЄС з асоційованими країнами, особливо у зв'язку і з зростанням об'ємів їх взаємної торгівлі.

Офіційно “Біла книга” була представлена на загальній зустрічі міністрів 6 червня 1995 року в Люксембурзі, її обговорення відбулося на засіданні Європейської Ради у Каннах 26-27 червня 1995 року. У заключному комюніке засідання було підкреслено важливість положень “Білої книги” та відмічено, що головну роль у реалізації її положень повинні відігравати самі асоційовані країни¹⁴.

У грудні 1995 року на підставі “Білої книги” ЄС була розроблена угорська стратегія гармонізації правового регулювання внутрішнього ринку – так звана угорська “Біла книга”. Вона містить стратегічні завдання, пов'язані з виконанням рекомендацій “Білої книги” ЄС та термінів їх виконання. Відповідно до неї на кінець 1997 року угорське право було гармонізоване з переважною частиною приписів та законів ЄС.

На даний час в Угорщині немає жодної такої галузі законотворчості, якої хоча б частково не торкнулася правова гармонізація¹⁵.

Інституційні зв'язки між Європейським Парламентом та Державними Зборами Угорщини були створені в січні 1994 року в рамках парламентської комісії по асоціації. Засідання парламентської комісії по асоціації проводяться два рази на рік (кожне півріччя).

Виконання угоди про асоціацію контролює спеціально створена Рада по асоціації, яка раз на рік проводить засідання на рівні міністрів. Головують на ньому по черзі один з членів Ради ЄС та один із членів угорського уряду. Згідно з практикою, обов'язки голови Ради по асоціації виконує міністр закордонних справ Угорщини та міністр закордонних справ тієї країни, яка являється черговим головою в Раді ЄС. Рішення Ради по асоціації є обов'язковими.

Ключовим елементом внутрішніх трансформацій Угорської Республіки є Національна стратегія, затверджена саммітом ЄС в Ессені¹⁶.

4 квітня 1998 року з Угорщиною офіційно почалися переговори про вступ до ЄС. 8 вересня 1998 року Угорщина надала доповідь із одинадцяти розділів, яка містила детальний аналіз відповідності угорського законодавства вимогам ЄС.

Одночасно Угорщина першою з країн-кандидатів подала запит на надання їй перехідного періоду в таких галузях як телекомунікації, захист інтелектуальної власності у фармацевтичній промисловості, захист прав споживачів щодо якості продукції. 24 листопада того ж року Комісія ЄС схвалила ці доповіді¹⁷.

Однак досвід попередніх розширень та складності поточної ситуації (внутрішні труднощі функціонування самого ЄС, низький рівень соціально-економічного розвитку країн-кандидатів, масштаби майбутнього розширення) не дають підстав для оптимізму щодо термінів завершення переговорів. З врахуванням вищенаведеного, очікується, що фактичне розширення ЄС за рахунок Угорщини може розпочатися приблизно з 2004-2005 років¹⁸.

Економіці Угорщини буде досить складно довести свою конкурентоспроможність, оскільки з усуненням протекціоністських бар'єрів її господарство фактично залишиться без яких-небудь бар'єрів перед товарами та послугами Євросоюзу, і для того, щоб вижити, їй буде потрібна всебічна, структурна та організаційна перебудова.

Тому Угорщині, яка "оцінює затрати на трансформацію в 6-9% ВВП на рік, доведеться сподіватися в основному на власні сили"¹⁹.

Для координації підготовки до інтеграції в Угорщині у цілому характерні корпоративна відповідальність уряду та міжвідомчий принцип. Розробка питань, вирішення яких на рівні одного міністерства неможливо, а також міжвідомчих питань, покладається на Міжвідомчу комісію у справах європейської інтеграції, до якої входять представники міністерств та інших вищих органів державної влади. Комісія покликана координувати розробку урядових рішень та визначати завдання, пов'язані з виконанням Європейської угоди.

Розробка директив по веденню угорською стороною переговорів про приєднання, які офіційно розпочалися 30 березня 1998 року, було головним завданням 27 міжвідомчих робочих груп, створених у рамках Міжвідомчої комісії.

Розгалужена система інститутів, які займаються проблемою інтеграції Угорщини до ЄС, дозволяє досить ефективно коригувати політику Угорської Республіки відповідно до вимог Єврокомісії. Однак з боку Єврокомісії до Угорщини відповідно Європейської Угоди, на сьогодні висунуті претензії такого характеру²⁰:

1. Тільки в період із кінця 1998 по 1999 рр. Комісією Євросоюзу було розглянуто більше ніж 352 скарги, які в більшості випадків стосувалися порушення прав циган.
2. Досить скромними є досягнення Угорщини в галузі лібералізації ринку послуг.
3. До цього часу не можна говорити про “прозорість” системи державної допомоги.
4. Що стосується податкової сфери, то Угорщині не вдається привести у відповідність до вимог ЄС законодавчі акти, що стосуються податку на додану вартість.
5. Є серйозні проблеми з темпами трансформації сталеварної галузі промисловості.
6. Надзвичайно важко йде процес синхронізації цін на сільськогосподарську продукцію та встановлення її відповідності до норм та стандартів ЄС.
7. До цього часу в угорському законодавстві не урегульовані всі моменти, що стосуються прав власності на землю.
8. Темпи модернізації енергетичного сектора, доступ до енергетичних мереж та ціни на енергію не відповідають положенням, погодженим у спільних документах.
9. Угорщині рекомендується посилити боротьбу зі злочинністю.

Цей перелік не є вичерпним, хоча потрібно підкреслити, що і ЄС, і Угорщина з розумінням ставляться до цих проблем.

Угорська економіка має добре сформований ринковий механізм з ВВП на душу населення: 37% від середньоєвропейського (на 2001 рік). Темпи економічного росту складають біля 1,5%, а щорічні інфляції 18,9%. Угорські підприємства уже сьогодні є конкурентоспроможними на європейському ринку, а країна досягла значних успіхів в реструктуризації як промисловості, так і банківського сектора економіки²¹.

За такими критеріями, як рівень конкурентоздатності, розвиток законодавства, що регулює питання корпоративного права, бухгалтерського обліку та руху капіталу, Угорщина виконала умови вступу до ЄС.

Незабаром Угорщина зможе приєднатися до Шенгенської угоди про вільний рух робочої сили в кордонах ЄС – такий висновок зробила Комісія ЄС²².

Як підкреслив британський вчений Норманн Дейвіс у своїй фундаментальній праці “Історія Європи”, Угорщина завжди була, є і буде невід’ємною частиною барвистого полотна історичної серединної Європи²³.

Розвиток політики євроатлантичного та європейського співтовариства щодо Угорщини дає підстави для висновків, що процес трансформації міжнародних організацій, розташованих на території

Європи, та їх розширення на Схід, виявився набагато більш складним та довготривалим ніж це передбачалося в кінці 80-х років ХХ століття. Тягар проблем, що визначається масштабною процесу, невирішеними конфліктами, недостатньо високим рівнем економічного розвитку країни, за рахунок якої здійснюється розширення, та необхідністю серйозного реформування інституційної структури НАТО та ЄС, є джерелом коливань та непослідовності у виробленні та здійсненні стратегії взаємовідносин з Угорщиною.

На даний час при наявності сприятливої стратегічної ситуації, політичної волі керівництва країни, підтримки демократичних інституцій Заходу надії угорського народу, пов'язані зі вступом до НАТО та Європейського Союзу, перетворюються в реальність.

Виборюючи право на вступ до ЄС, Угорщина звертається до Заходу та його інституцій, переслідуючи на меті досягнення принаймні чотирьох стратегічних цілей:

- по-перше, зміцнення своїх власних підвалин;
- по-друге, внесення до західноєвропейської дискусії та західноєвропейського розуміння Європи нового, іншого історичного досвіду;
- по-третє, зміцнення НАТО та ЄС не тільки через збільшення їхнього потенціалу, а й через визначення нових можливостей та перспектив;
- по-четверте, прискорення й зміцнення процесу демократичної реконструкції регіону та побудови нового європейського ладу.

Угорщина прагне до Європейського Союзу саме тому, що це відповідає її національним інтересам, а не тому, що Республіка вирішує абстрактне завдання, поставлене перед нею брюссельськими технократами. Йдеться про безпосереднє прилучення до фундаментальних цінностей, які становлять спадщину Європи й основу європейської ідеї. Угорщина, як член Євросоюзу, привнесе до нього свій досвід і свої сподівання.

У рамках формування спільної зовнішньої політики, політики у галузі оборони та безпеки, Угорщина прагне розширити свій діалог із Євросоюзом.

Невідкладна потреба розвивати співпрацю з ЄС у галузі правосуддя, боротьби з організованою злочинністю та контрабандою наркотиків і зброї втілюється в конкретні акції, які тісно пов'язані з необхідністю пристосування до норм Шенгенської конвенції та Амстердамського договору.

Вищеокреслені завдання є змістом нової зовнішньої політики, започаткованої Угорщиною більш ніж десять років тому.

На думку автора, романтизм, народжений подіями кінця 80-х років ХХ століття, змінився більш прагматичним підходом, основаним на реальній оцінці перспектив та можливостей інтеграції. Досвід

руху Угорщини до реалізації спільної мети є корисним та практичним для інших країн, які стверджуються на міжнародній арені, як держави ХХІ століття.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Together in Europe. – Brussels, 1997.
- ² Маастрихтський договір. – Минск, 1993.
- ³ Berg A. European cooperation at the Eve of XXI. – Cambridge, 1994.
- ⁴ Maresceau M. Enlarging of European Union. Relations between EU and Eastern Europe. – London, 1997.
- ⁵ Pinder J. The European Community and Eastern Europe. – London: Royal Institute of Integration Affairs. 1991.
- ⁶ Golembki F. Grupa Wyszehradzka – realizacji koncepcji wielostronnej wspolpracy w Europie Srodkowej. – Warszawa. – №3. – 1994.
- ⁷ Emerson M. Redrawing the map of Europe. – London, 1998.
- ⁸ ECC, FDJ in European Transitional Economics: a Closer View. – Geneva, 1997.
- ⁹ The Reliable book of facts. – Budapest, 1996.
- ¹⁰ Official journal of the European Communities. – Luxembourg, 1995.
- ¹¹ Towards European Immigration Policy under the Treaty on European Union. – Brussels, 1993.
- ¹² Europe Daily Bulletin. – №11. – 1999.
- ¹³ Novach P. International Law at the turn of the millenium – the Hungarian approach. – Budapest, 2000.
- ¹⁴ Maresceau M. Enlarging of European Union. Relations between EU and Eastern Europe. – London, 1997.
- ¹⁵ Transition with contradictions. The case of Hungary, 1990-1998.
- ¹⁶ The National Program of Republic of Hungary. – Budapest, 1998.
- ¹⁷ Усевич М. Успехи в макроэкономической стабилизации в Венгрии в 1995-1998 гг. // МЭ и МО. – 1999. – № 3.
- ¹⁸ Bulletin of the European Commission. – 1999. – № 7.
- ¹⁹ Eurobarometer. № 49, 52.
- ²⁰ Bulletin Quotidian Europe. № 7330.
- ²¹ Inclusive Europe II. The Hague, 1998.
- ²² Europe – 2002. Brussels, № 1, March, 2000.
- ²³ Davies N. Europe. A History. – Oxford, 1996.

Надійшла до редакції 20.02.2002